

Hollands woestijnlandschap

Op de noordwest-flank van de Utrechtse heuvelrug liggen de Soester Duinen, een 'levend' zandstuifgebied onderverdeeld in de Lange Duinen en de Korte Duinen. In de Lange Duinen staan de bomen met hun wortels bloot, in de Korte Duinen staan ze tot aan hun kruin in het zand. Een mooie wandeling voert je langs de stille strijd tussen stuifzand en begroeiing.

Tekst **Birgit Eylers** Fotografie **Marlies Bouten**

Soms weet een mens niet wat er allemaal voor moois in zijn eigen omgeving te vinden is. Ik woonde al een tijdje in Soester Duinen terecht kwam. Mijn honden stoven in het bos recht op een heuvel af, renden eroverheen en kwamen niet meer terug. Toen ik puffend en hijgend (mul zand!) boven was aanbeld kreeg ik plots een soort woestijnlandschap te zien. Helder, bijna wit zand, in een landschap met on-Nederlands aandoende bergen en dalen. Hier en daar stonden eenzame, grillig gevormde bomen in die weidse vlakte, of een brede pluk stugge grasachtige begroeiing. En een paar honderd meter verderop twee zeer bekende, wild rondrennende hondenbeesten. Die hadden meteen de kolder in de kop gekregen toen ze die weidse vlakte bereikt hadden.

Geliefd oerlandschap

De Duinen werden voor het hele gezin een geliefde plek om rond te rennen, van de heuvels af te rollen en heel grote kuilen te graven. Zomers zaten we er soms hele dagen (thermosfles, snackjes en een grote plaid mee) en 's winters kwam heel Soester er sleeën. Net als de zee vind ik de duinen eigenlijk altijd mooi en vooral indrukwekkend. Je ziet de prachtigste wolkenluchten voorbij komen en in koud, nat of stormachtig weer voel je je er heel nietig, aan de elementen overgeleverd. Een soort oerlandschap. En dat op een steenworp afstand van het dorp, van diverse doorgaande wegen, ja zelfs van een snelweg.

Om iets meer te weten te komen over dit bijzondere gebied maak ik een wandeling met natuurgids Martine van der Kaa. Zij is een van de vele vrijwilligers van het IVN Eemland en actief in onder meer de werkgroepen voor wandelingen, natuurpaden en roofvogels. Ze weet heel veel over het gebied te vertellen en doet dat vol enthousiasme. Omdat ikzelf meestal in de Lange Duinen rondloop, waar honden los mogen, besluiten we dit keer de Korte Duinen te bezoeken. Deze liggen iets meer richting Amersfoort, en honden zijn er alleen aangelijnd welkom.

Stobben en strubben

Martine zet er meteen stevig de pas in en gaat mij voor op het pad. We gaan de wal op, een hoge heuvelrand vol beplanting rondom het stuifzandgebied. IJstijd, denk ik meteen, opgestuwde ondergrond - maar Martine weet beter. "Deze wal is in de middeleeuwen aangelegd door de boeren die hier woonden om het stuifzand van hun akkers weg te houden. Boeren staken heideplaggen af die dan, vermengd met schapenmest, als bemesting werden gebruikt. Maar ze waren zo fanatiek met dat plaggen dat ze de hei weghaalden en er alleen kaal zand overbleef. Dus legden ze deze wallen aan. Op de wal planten ze bomen en waar beplanting stond, werd het stuifzand tegengehouden en werd de wal vanzelf hoger." De bomen op de wal dienden als 'geriefhout', hout dat je op allerlei manieren in en om de boerderij kunt gebruiken.

Overall zie je bomen met wel 10, 12 stammen staan, de zogenaamde stobben. Een stobbe is een boom die een aantal maal is omgehakt omdat het hout nodig was en die steeds weer opnieuw is uitgelopen. Zo'n stobbe kan honderden jaren oud zijn.

In de Korte Duinen kom je maar weinig andere mensen tegen. Het is een veel rustiger gebied dan de Lange Duinen dat wat 'toeristischer' is. Toch zijn we niet helemaal alleen. Op het smalle, kronkelige pad komt een mountainbiker in felgekleurde kleding ons tegemoet. Ongetwijfeld geniet de man ook van zijn sportieve tocht door de natuur, maar Martine heeft liever dat hij op de officiële mountainbikeroute blijft. "Hier rijden ze veel te snel iets kapot; de wortels komen bloot te liggen en dan gaat zo'n boom gewoon dood."

Intussen wordt de beplanting langs en over het pad steeds grilliger. Het lijkt wel of de ontwerpers van de Efteling zich hier eens flink hebben uitgeleefd, want we lopen door een bos vol vreemd gevormde bomen. Martine: "Wat je hier ziet, zijn eigenlijk geen bomen, maar takken. Ze hebben de hoofdstam eruit gehaald, en de takken zijn verder gegroeid, maar dat zijn natuurlijk geen mooie rechte stammen. We noemen dat een strubbenbos."

Dappere zandzegge

Even later lopen we langs de wal naar beneden, de duinen in. Hoe vreemd het ook lijkt, ook zo'n kale zandvlakte moet

Ontstaan van het stuifzandgebied

De Soester Duinen liggen op de noordwestflank van de Utrechtse Heuvelrug, een gebied dat zo'n 200.000 jaar geleden ontstond tijdens de Saale-ijstijd. Landijs stroomde vanuit Scandinavië Nederland binnen en langs de randen van het ijs werd de ondergrond opgestuwd. In de daaropvolgende ijstijd, zo'n 70.000 jaar geleden, bereikte het ijs Nederland niet, maar er heerste hier wel een poolklimaat. Er groeide dus weinig of niets, en er waaiden stevige westenwinden die grote hoeveelheden zand van het droogliggende Noordzeebekken verplaatsten. In de luwte van obstakels zoals bergen en heuvels, werd het zand afgezet. Er waren immers geen bomen of struiken om dat tegen te gaan. Het zand werd als een dek over het hele landschap afgezet (dekzand). Toen de temperatuur 10.000 jaar geleden weer steeg raakten de dekzanden begroeid met bos. Toen landbouwers zich er vestigden (500 n. chr.), verdwenen door het vele kappen de bossen en ontstonden heidevelden en zandverstuivingen.

worden bijgehouden. Moeder Natuur houdt niet van onbedekte grond, dus is ze constant bezig met herstelwerkzaamheden. Als eerste wordt de zandzegge ingezet, een plantje dat steeds weer opnieuw uitloopt vanuit een lange ondergrondse wortel in een poging het zand te bedekken. En ja hoor, al snel vinden we een lange sliert dappere zandzegge. Martine: "Af en toe moeten ze hier met een soort eg overheen om het open te houden. Het is ook wel eens met schapen gedaan; toen werd er een kudde gehuurd om het gebied af te grazen. Het probleem met schapen is alleen dat je dan een flink grote kudde moet hebben, zodat ze ook echt aardig wat weg eten. Een klein groepje schapen eet heel slim alleen de lekkerste hapjes er tussenuit."

De gemeente Soest heeft het er dus aardig druk mee om de duinen te behouden, maar wat zou er gebeuren als ze dat niet deden? Als we het Moeder Natuur nou eens zelf lieten regelen, zou dat zo erg zijn? Martine: "Als je er niets aan zou doen dan werd het langzaam weer bos, denk ik. Alhoewel ik betwijfel of dat echt zo'n vaart zou lopen. En is dat erg? Dat niet zozeer, maar je krijgt dan wel eenvormigheid. Eigenlijk zijn deze stuifduinen een mislukt cultuurlandschap, de mens heeft dit veroorzaakt. Maar het is wel iets heel karakteristieks, en het zegt iets over de geschiedenis van dit gebied. Daarom is het nu ook een aardkundig monument geworden, om te kunnen laten zien: dit is hier in het verleden gebeurd."

Boom onder de grond

Een fris windje demonstreert enthousiast waarom dit gebied stuifzand wordt genoemd. We draaien automatisch met onze rug naar de wind en Martine wijst me op een soort struikgewas. Misschien een meter hoog, midden op het zand. Martine: "Dat is een boom, die in de loop der jaren bijna helemaal onder het zand verdwenen is. De wind komt hier meestal uit het zuidwesten, dus dit gedeelte is gewoon helemaal ondergestoven. Je ziet een behoorlijk dikke stam in het zand verdwijnen, dus ik denk dat hij wel zo'n 5 of 6 meter onder de grond zit. Het is een grove den, dat zie je aan die roodachtige kleur bovenaan de stam. Grappig genoeg zie je aan de overkant, bij de Lange Duinen, vaak juist het tegenovergestelde. Daar waait het zand rondom de bomen weg en komen ze op hoge blote wortels te staan."

We duiken het bos weer in, en bij elke bocht heeft Martine wel een verhaal. Ze laat me een buizerdhorst zien ('wist je dat buizerds en haviken soms elkaars nest gebruiken?') en neemt me via een geheimzinnig paadje mee dieper het bos in. Daar weet ze, een eindje van het pad af, een heel grote konijnenburcht te vinden ('ze graven er nog regelmatig nieuwe gangen bij'). We komen omgevallen bomen tegen met een geheimzinnige draaiing in de stam. Aardstralen? Woest waaiende stormen? "Volgens mij is het gewoon iets genetisch. Afwijking in de boom zelf", is Martine's nuchtere commentaar. Het maakt de talloze kevertjes en torretjes die er een goed onderkomen hebben gevonden blijkbaar weinig uit.

Wandelen in de Soester Duinen

Zelf een wandeling met een natuurgids aanvragen kan tegen een kleine vergoeding, maar de mogelijkheden zijn beperkt omdat bij IVN-Eemland alleen vrijwilligers werken. Bij de VVV in Soest zijn twee wandelroutes te koop (voor de Korte en de Lange Duinen) waarmee je uitstekend op eigen houtje kunt gaan wandelen. Zowel bij de Korte als de Lange Duinen is er beperkt gelegenheid iets te eten of te drinken onderweg. Zorg dus voor voldoende eigen proviand als je een hele dag op pad wilt!
VVV Soest
Steenhoffstraat 9b, 3764 BH Soest
tel. 035-6012075
Openingstijden: di-vrij 9.30-17.00/za 9.30-15.00
Meer info over wandelingen: www.ivn-eemland.nl

Miauwende buizerds

Iets verder op de route is er alweer een heel nieuwe strook met heide ontstaan. Met dank aan Actie Zandloper, waarbij schoolklassen of bedrijven een stukje grond kunnen adopteren en dat dan een of twee keer per jaar komen opschonen. Alle aangewaaide jonge berkjes en vliegdenntjes moeten eruit, anders wordt alles weer bos. Het ziet er een beetje kaal uit. Ik kan me voorstellen dat het schuwe wild in deze omgeving zich hier niet waagt; het is zo open. Volgens Martine valt dat reuze mee. "Als je hier een tijdje rustig gaat zitten, komt er echt van alles voorbij. Er zitten hier aardig wat roofvogels, daar gaat het gelukkig heel goed mee tegenwoordig. In deze tijd van het jaar kun je de buizerds zien baltsen in de lucht. Dat hoor je vooral: een soort miauwend geluid. En allerlei andere vogels beginnen zich te laten horen. Verder zitten er hier vossen en reeën; er zijn zelfs marters, dassen en wasberen gezien, maar die ben ikzelf nog nooit tegengekomen. Eigenlijk valt er elk jaargetijde wel iets te ontdekken. Het is alleen een kwestie van even anders kijken."

We vermaken ons nog een kwartiertje door diersporen te bekijken in het duinzand. Het elegante hakje van de ree (twee streepjes naast elkaar) is makkelijk te herkennen. Dat daar zou best een vos geweest kunnen zijn. En is dat nou een kleine hondenpoot of nee, die heeft niet van die scherpe nageltjes. Toch een marter? Dan staan we opeens weer bij de fietsen en zie ik verbaasd dat we ruim anderhalf uur op pad zijn geweest. ■

“Hier waait het zand rondom de bomen weg en komen ze op hoge blote wortels te staan”